

Razgovor uz jelo u suvremenom djetinjstvu

Bator, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:247905>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-04**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Maja Bator

RAZGOVOR UZ JELO U SUVREMENOM DJETINJSTVU

Diplomski rad

U Zagrebu, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Maja Bator

RAZGOVOR UZ JELO U SUVREMENOM DJETNJSTVU

Diplomski rad

Mentor rada:

doc. dr.sc. Jelena Vignjević

U Zagrebu, rujan 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK

KLJUČNE RIJEČI

SUMMARY

KEYWORDS

1. UVOD	1
2. GOVORNI RAZVOJ	2
2.1. Razvoj govora	3
2.2. Komunikacijski razvoj	4
2.3. Načela razvoja govora	5
3. ZAJEDNIČKO OBITELJSKO OBJEDOVANJE	8
3.1. Suvremeno djetinjstvo	11
4. ZAJEDNČKO OBJEDOVANJE KAO MJESTO POTICANJA RAZVOJA GOVORA	14
4.1. Spoznaje o povezanosti razgovora uz jelo i razvoja govora	16
4.2. Uloga objasnidbenoga, pripovjednoga i argumentativnoga govora tijekom jela	18
4.3. Povezanost razgovora uz jelo i razvoja pismenosti	20
5. PRIKAZ ISTRAŽIVANJA	22
5.1. Cilj istraživanja	23
5.2. Sudionici	23
5.3. Mjerni instrumenti	24
5.4. Rezultati i rasprava	24
6. ZAKLJUČAK	33

LITERATURA

PRILOZI

SAŽETAK

Predmet ovog rada i istraživanja su razgovori uz jelo i stavovi roditelja o njima, načini na koje ih provede i njihova važnost na razvoj govora djece. U radu je, na temelju relevantne literature, prikazan razvoj govora kod djece, definiran je pojam obitelji te je opisana povijest istraživanja prehrambene kulture te njezina povezanost sa razgovorima uz jelo. Također su prikazana dva znanstvena rada na temu zajedničkih obroka i rezultati istraživanja, povezanost razgovora uz jelo i kasnijeg školskog uspjeha djece.

Provedeno je i istraživanje na temu razgovora uz jelo, u kojem je sudjelovalo 115 roditelja. Cilj je bio steći uvid u navike i stavove današnjih, suvremenih obitelji vezano za zajedničke obroke te moguću povezanost sa razvojem govora djece. U provedenom istraživanju korišten je online upitnik za procjenu stavova roditelja.

Na temelju rezultata dobivenih provedenim upitnikom uočena je visoka razina svjesnosti roditelja o važnosti zajedničkih obroka. Tome u prilog govori učestalost zajedničkih obroka i sudjelovanje članova obitelji. Kao glavne prednosti zajedničkih obroka, roditelji navode osjećaj zajedništva i pripadnosti, priliku za druženje i razgovor. Također smatraju da je to prilika za učenje kulturnih obrazaca i važno mjesto za vježbanje govornih i komunikacijskih vještina koje doprinose dječjem razvoju pismenosti.

Ključne riječi: razvoj govora, suvremena obitelj, suvremeno djetinjstvo, zajednički obroci, razgovori uz jelo, razvoj pismenosti

MEALTIME TALK IN CONTEMPORARY CHILDHOOD

Summary

The objective of this thesis and research are mealtime talks and parents attitudes towards them, ways they are conducted in and the importance they hold on early child language development. The thesis presents, based on relevant literature, a theoretical framework of language acquisition, defines the term family, describes the history of food culture and its link to mealtime talk. Two scientific papers are presented describing mealtime talk, their reasearch, the link between mealtime talk and literacy development.

In addition, research was carried out amongst 115 parents, questioning the way mealtime talk is conducted. The goal was to gain insight into todays contemporary family, into parents attitudes and habits concerning mealtime talk, and trace the links between maltime talk and literacy development. The research instrument was an online survey aimed at eliciting parents attitudes.

Based on the obtained responses, it may be concluded that parents are greatly aware of the importance of mealtime talk. Frequecy of the familys mealtime as well as the amount of family members present during mealtimes, speak in its favour. As head advantages of family mealtime talk, parents state, developmen of sense of belongig and sense of ones identity, an opportunity for socializing and talking, learning to enjoy family interaction. It also provides opportunities for learning cultural norms and patterns as well as place of affordances to practice communications skills, language skills that contribute to later academic success.

Keywords: speech development, contemporary family, contemporary childhood, mealtime, mealtime talk, literacy development

1. UVOD

Obitelj je temeljna društvena jedinica. Kako se mijenjaju društvene i gospodarske prilike, mijenja se i obitelj. Ona utječe na cjelokupni dječji razvoj pa tako i na razvoj govora. Stoga je često bila tema brojnih istraživanja. Iako je tema zajedničkih obroka danas zanimljiva brojnim autorima, nema puno izvora koji bi omogućili uvid u povijesni tijek promjena navika razgovora uz jelo.

Danas govorimo o suvremenoj obitelji i suvremenom djetinjstvu. Od roditelja se očekuje veća educiranost i kompetentnost. Vrijeme provedeno u zajedništvu uz jelo u današnje vrijeme nailazi na brojne izazove. Brojne studije danas stavljaju naglasak na zajedničke obroke, ističući njihovu važnost i to ne samo zbog usvajanja prehrambenih navika, već i kao mjesto poticanja govora, što zbog svoje pristupačnosti, što zbog samog načina komuniciranja. Uočava se prilika za ostvarenje proširenog diskursa, bogaćenje rječnika i učenje o dinamici odnosa i vođenju razgovora. Školski uspjeh i sami razvoj pismenosti dovode se u pozitivnu vezu sa razgovorima uz jelo.

Ovaj rad bavi se važnošću razgovora uz jelo u suvremenom djetinjstvu. U prvom dijelu rada daje se pregled značajnih teorija o razvoju govora u djece te se daje povijesni okvir istraživanjima zajedničkih obroka u obitelji. Potom se donosi pregled razvoja istraživanja zajedničkih obroka te uvid u znanstvena istraživanja i radove koji daju dobru podlogu ovoj temi. U posebnom poglavlju opisano je provedeno istraživanje o stavovima i navikama roditelja u Hrvatskoj, vezanima za zajedničko objedovanje i razgovore uz jelo. Rezultati istraživanja govore u prilog tome da roditelji uviđaju važnost zajedničkih obroka, smatraju ih prilikom za razvoj zajedništva, ali i mjestom poticanja razvoja govora i stjecanja komunikacijskih vještina. Pokazalo se da postoji velik interes roditelja za ovu temu, kao i mogućnosti za nastavak istraživanja u pogledu tema samih razgovora i specifičnosti razgovora uz jelo u našoj kulturi.

2. GOVORNI RAZVOJ

„Govor je temelj ljudske komunikacije i značajan je za cjelokupan djetetov razvoj. Već prva izgovorena riječ predstavlja veliku radost.“ (Velički, i Katarinčić, 2011)

Razvoj dječjega govora složen je i suptilan proces koji se odvija pod utjecajem mnogih različitih čimbenika (Posokhova, 2008). Jezik je živ i izuzetno složen komunikacijski sustav. Kroz njega upoznajemo svijet i učimo se socijalizaciji. Moguć je jedino u kontaktu sa ljudima. Obitelj, s obzirom da je to najčešće prvo djetetovo okruženje, nameće se dakle kao glavno mjesto za razvoj govora. Govor se razvija u određenim fazama, od predverbalne do verbalne faze. Razvija se spontano i prirodno, ali je važno da okolina potiče njegov razvoj. Rana i predškolska dob razdoblje su najintenzivnijeg razvoja govora (Apel i Masterson, 2004). Za roditelje je važno da prate i potiču djetetov govorni razvoj, od pojave prvih glasova, riječi i rečenica, da razgovaraju s djetetom jasnim govorom te mu tako pružaju mogućnost da ih oponaša i time usavršava svoje jezične vještine. Gleason (1981) također smatra da je za razvoj govora važna okolina te je, kako kaže, govor okoline primarni podatak za dijete kada usvaja jezik, a ono što dijete čini je obrada podataka koje ono čuje u govornoj okolini. Odrasli drugačije govore djeci, nego drugima odraslima, često kraćim rečenicama, laganijim načinom govora, s puno ponavljanja i sl. Dijete će u prvih šest godina usvojiti sve one osnovne govorne sposobnosti koje će koristiti cijeli svoj život.

Danas se smatra da su prve tri godine najvažnije za djetetov cjelokupni razvoj pa tako i za razvoj govora. Važno je dijete poticati da govori što više. Poticati ga možemo, prema Likierman i Muter (2007) na dva načina. Prvo: proširenjem i preoblikovanjem njihova govora. Roditelj proširuje ono što dijete kaže te rečenice koje dijete izgovara, a često nisu u potpunosti ispravne, preoblikuje i govori onako kako bi trebalo. Drugo: odražavanjem i potkrjepljenjem, što se uglavnom odnosi na stariju djecu koja znaju i govore rečenice koje su gramatički točne, a roditelji su tu da daju pozitivnu povratnu informaciju o onome što dijete govori.

Dakle, možemo reći da je govor temelj komunikacije, a kvaliteta djetetove komunikacije značajno pridonosi kvaliteti njegova života. Govor se razvija u određenim fazama, koje se ne

moгу preskakati. Poznavanje tih faza važno je kako bi odrasli, prije svega roditelji i odgojitelji, mogli razumjeti i poticati dječji govor.

2.1. Razvoj govora

Razvoj govora odvija se po predvidivim fazama te je predškolsko razdoblje djeteta, a posebno prve tri godine, ujedno i najintenzivnije razdoblje za razvoj govora.

Faze razvoja govora uobičajeno se dijele na predlingvističku (do pojave prve riječi oko djetetove godine dana) i lingvističku (od prve riječi pa do usvojene osnove gramatike jezika oko četvrte godine). U tim se fazama govor razvija u pet područja (aspekata): glasovni (fonološki) razvoj, rječnički (semantički) razvoj, razvoj gramatike, komunikacijski razvoj i razvoj znanja o govoru (metalingvistička svijest) (Starč i dr., 2004)

Predlingvističko razdoblje počinje rođenjem i traje do otprilike prve godine djetetova života. Dijete plačem iskazuje svoje potrebe. Prolazi faze od prvog krika, gukanja, glasanja sve do prve riječi. Dijete glasom izražava raspoloženje, okreće se prema izvoru zvuka, spontano proizvodi jednostavne vokalne zvukove. Ipak, valja napomenuti da jezični razvoj započinje već od začeca, odnosno u majčinoj utrobi. Najnovija istraživanja prirodnog ili prenatalnog razdoblja govora u prilog tome kako je i to razdoblje aktivno u procesu usvajanja jezika (Kovačević, M. 1996). Sposobnost slušanja, kao preduvjet usvajanja jezika, razvija se rano, već u embrionalnoj fazi (Blum, 1991). Dijete u maternici čuje zvukove, šumove i razaznaje majčin glas. Fetus prima i pohranjuje govorne osobine majke (Truby, 1975). Dokazano je također, da novorođenčad dijelom pamti govor kojemu je bila izložena prije rođenja (De Casper i Spence, 1986). Postojeće teorije ne objašnjavaju u potpunosti usvajanje jezika te je granica ranog jezičnog razvoja pomaknuta u prenatalno razdoblje (Kovačević,). Novim tehnologijama otvara se mogućnost daljnjeg istraživanja ranog usvajanja jezika te bi se fonološko teorijskim modelom (Kovačević,) moglo djelomično objasniti jezično začinjanje.

Lingvističko razdoblje traje do otprilike tri i pol godine. Dijete reagira na svoje ime te ponavlja iste slogove više puta. Posokhova (2008) smatra da dijete u dobi od godine dana upotrebljava otprilike tri riječi. Od dvanaestog do osamnaestog mjeseca raspolaže sa do 20 riječi. Dok dijete govori oponaša svoju okolinu u ritmu i intonaciji. Dijete iznimno brzo usvaja riječi. Oko osamnaestog mjeseca broj naučenih riječi se uvelike povećava. Do kraja druge godine dijete slaže prve rečenice, sebe naziva imenom. Započinje nagli razvoj govora, rečenice postaju sve dulje, pravilno upotrebljava zamjenice *ja* i *ti*.

Oko treće godine događa se druga „jezična eksplozija“ koja uključuje gramatiku. Sposobnost usvajanja gramatike je ubrzana i urođena. Do četvrte godine većina djetetovih rečenica su gramatičke (Hyeronimous, 2008.). Od treće se godine upotreba riječi, fraza i rečenica proširuje. Dijete kombinira nekoliko riječi kako bi prenijelo poruku, a koristi i priloge i prijedloge kako bi opisalo predmete i događaje. Oko četvrte godine dijete se počinje pravilno koristiti glagolskim vremenima i množinom, shvaćajući osnovna jezična pravila (Posokhova, 2011). Razumijevanje se izdiže iznad doslovnog razumijevanja riječi, dijete postavlja pitanja „kako“ i „zašto“. Voli govorne šale te je sposobno upamtiti kratke pjesmice. Voli razgovarati sa svojim vršnjacima i izraziti svoje mišljenje.

Do pete godine djetetov se vokabular sastoji od nekoliko tisuća riječi. Može jasno izreći svoje mišljenje te su rečenice opsežne. Razgovori postaju suvisliji. Jezik koristi kao glavnu socijalnu vještinu i sredstvo učenja. U razdoblju od pete do sedme godine dijete može samostalno prepričati priču, koristi se složenim rečenicama i ima razvijene predvještine za čitanje i pisanje.

2.2. Komunikacijski razvoj

Pojam komunikacije dolazi od latinske riječi *communicare*, što znači učiniti općim i ima nekoliko značenja: 1. Priopćenje, izlaganje, predavanje, 2. Promet, veza, saobraćaj, spoj jedne točke s drugom (Bratanić, 1993). Komunikacija je izuzetno bitna, ona podrazumijeva određeni odnos te ima veliki utjecaj na razvoj pojedinca. Kako se razvija govor tako se razvija i sposobnost komunikacije. Ona uvijek obuhvaća verbalnu i neverbalnu komponentu. Kako navode Apel i Masterson (2004), kvaliteta djetetova života u velikoj mjeri ovisi o njegovoj sposobnosti za komunikaciju, jezik prožima sve aspekte njegova života te njime dijete vodi brigu o sebi i svojim potrebama.

Komunikacija se uvijek odvija na dvije razine. Verbalnoj i neverbalnoj. Oblici u kojima se javlja verbalna komunikacija su govorenje, slušanje, čitanje i pisanje. To je svjesna aktivnost. Dijete uči po modelu, prvenstveno kod kuće u krugu obitelji, ali i u komunikaciji sa drugom djecom koja se znatno razlikuje od razgovora sa odraslima. Komunikacija među djecom različite dobi najprirodniji je način komunikacije uopće i vrlo je važna za poticanje i razvoj njihovih verbalnih sposobnosti. Ona ovisi o više faktora: dobnoj razlici, situacijskim elementima te spolu sudionika (Miljak, 1984).

Neverbalna komunikacija, za razliku od verbalne, nije svjesna aktivnost. To je najjednostavnije rečeno komunikacija bez riječi (Bratanić, 1993). Ona se događa spontano već pri prvom susretu sa nekom osobom. U situacijama kada su verbalna i neverbalna poruka različite, više se vjeruje neverbalnoj komunikaciji (Burić Moskaljov, 2014). Ona je sastavni dio ljudske komunikacije. Njom, kao i verbalnom komunikacijom, možemo izražavati emocije, odnos prema osobama, predstaviti sebe drugima, dati povratnu informaciju, pokazati pažnju i druge funkcije (Knapp i Hall, 2010).

Važno je spomenuti slušanje, odnosno aktivno slušanje, jer čuti i slušati nisu isti pojam. Aktivno slušanje podrazumijeva usmjeravanje pažnje, pamćenje onoga što se čulo. To znači uživjeti se u emocionalna stanja drugih i razumjeti ih (Papak, 2013). Aktivnim slušanjem obraća se pozornost na poruku koju sugovornik šalje, ali i na neverbalne poruke koje upućuje. Stvara se ugodno okruženje koje pomaže u izražavanju emocija te oslobađanju od njih (Bratanić, 1993).

Svrha djetetove komunikacije je privući pozornost, iskazati emocije, zadovoljiti potrebe, ostvariti socijalne kontakte. Vokalna komunikacija započinje od rođenja i javlja se spontano. Plač je prvo vokalno sredstvo. Napretkom govora razvija se komunikacija u svim oblicima. Kako navodi Petrović-Sočo (1997) dijete uči govor- govoreći. Interakcija sa odraslima ima nezamjenjivu ulogu. Kako ćemo kasnije u pregledu znanstvenih radova detaljnije pokušati prikazati, djeca koju se više potiče na jezične aktivnosti i vokalnu komunikaciju pokazuju višu razinu jezične razvijenosti. Također stvaraju čvrste temelje za čitanje, razumijevanje, usvajanje jezika kao sustava te uključivanje u zajednicu. Rane jezične aktivnosti znatno utječu na kasnija jezična postignuća (Šego, 2009).

2.3.Načela razvoja govora

Kako smo već naveli, obitelj je prva i najvažnija djetetova okolina. Stoga je iznimno važno da je ona poticajna.Kako za cjelokupni dječji razvoj tako naravno i za govor.Načela poticanja govora prema Posokhovej (2008) jesu:

1. Poticajna okolina
2. Omogućavanje kretanja- razvoja motorike
3. Izbjegavanje zabrana tijekom istraživačkih aktivnosti
4. Boravak u prirodi

5. Emocionalan odnos (posebice s majkom)
6. Bavlj enje djetetom
7. Dobno uvjetovani oblik poticaja
8. Interes kao temelj poticanja
9. Puno razgovaranja s djetetom
10. Govor kao dio cjeline s ostalim psihičkim funkcijama
11. Čitanje priča i poezije
12. Poticanje razvoja fine motorike

Poticajna okolina ključan je faktor pri razvoju govora. Da bi se dijete moglo u svemunormalno razvijati potrebna je, kako smo već naveli, poticajna sredina. Jezik se razvija zahvaljujući genima, sposobnostima mišljenja, želji za komunikacijom, ali i zahvaljujući poticajnoj okolini (Šego, 2009). Osim fizičkog okruženja koje treba biti primjereno djetetu, stimulativna treba biti i okolina u smislu afektivnih odnosa i opće klime (McCarthy, 1965). Nepoticajna okolina, kao primjerice institucionalizacija, socioekonomska deprivacija, kulturna deprivacija, nebriga, neostvarivanje pozitivne komunikacije s djetetom, štetno utječe na razvoj svih govornih razina (Stančić i Ljubešić, 1994).

„Djetetov govor treba pravovremeno i primjereno poticati pa se djetetu treba obraćati ispravno govoreći. Pogrešno je ispravljati ga i inzistirati da papagajski ponavlja riječi, fraze i rečenice. Ako smo mu dobar govorni model, dijete će samo, kada bude spremno, početi oponašati, upotrebljavati ispravne ili nove riječi.“ (Velički i Katarinčić, 2011:8)

Kvaliteta interakcije između majke, oca i djeteta utječe na spoznajni razvoj, a putem toga i na govorni razvoj. Članovi djetetove obiteljske okoline uspostavljaju različite oblike interakcija s djetetom te ga samim time i govorno potiču. Govor koji dijete sluša i načini ophođenja koji se primjenjuju u odgoju važni su za djetetov govorni i komunikacijski razvoj (Stančić i Ljubešić, 1994). Usvajanje govora nije samo usvajanje glasova, riječi i gramatike. Dijete mora naučiti, kako navodi Stančić (1994), što u određenom trenutku, na određenom mjestu i prigodi, pred kime, može reći i na koji način. Šego (2009) navodi kako djecu treba motivirati na razmišljanje i razgovor o različitim temama, treba ih poticati da postavljaju pitanja i pronalaze odgovore. Obiteljski obroci ovdje imaju svoje mjesto. Znanstveni članci koje kasnije opisujemo govore u prilog tome koliko rani jezični poticaj utječe na kasnija jezična postignuća. Oni mogu biti mjesto usvajanja komunikacijskih vještina, proširivanja vokabulara i vježbanja vještina argumentiranja. Prema autorima Bovi i Arcidiaconu (2013) strategije

argumentiranja vrlo su važne i učinkovite kada je odnos između govornika pozitivan i razlozi neke rasprave su poznati sugovornicima. Razgovori uz jelo stvaraju stoga priliku za opuštajuću poticajnu atmosferu i priliku za razgovor o temama koje možda nisu uobičajene, a djetetu pružaju poticaj za razvoj govora i pronalaženje rješenja za moguće probleme.

Kako kaže Posokhova (2008), poticanje treba biti primjereno i pravovremeno te usmjerenona novu stepenicu u razvoju. Važno je spomenuti i igru, kao spontanu aktivnost, način vježbanja sposobnosti i funkcija. Ona je sastavni dio odrastanja i dječjeg razvoja. Dijete se pomoću nje razvija i raste. Igra ovisi o okolini, vršnjacima i razvoju djetetovih verbalnih sposobnosti. Složenost se mijenja po dobi. Možemo ju podijeliti na stvaralačke igre i igre s pravilima. Za djecu su prirodne i igre jezikom, odnosno jezične igre. Cilj im je pripremiti dijete za ispravan razvoj govora. Mogu se provoditi pojedinačni i u skupini. One se igraju, kao i druge igre, po određenim pravilima, ali i drukčije. U tome je, moglo bi se reći, i njihov šarm. Nisu tako strogo zadane. Prema Duran (1995) funkcionalne igre, u koje možemo ubrojiti i jezične igre, jesu one igre s funkcijama pomoću kojih dijete sazrijeva. Također, prema Posokhovej (1999) one su i stimulativne jer se provode u svrhu aktiviranja i stimulacije skladnog razvoja govora. One se mogu podijeliti na različite načine, a jedan od njih je s obzirom na sadržaj koji se u igri želi usvojiti. S obzirom na konkretan sadržaj koji se u igri želi bolje ovladati, razlikujemo igre za pojedine jezične djelatnosti, odnosno igre slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Leksičkim igrama nazivamo igre koje obogaćuju rječnik i razvijaju mentalni leksikon. Također imamo pravopisne igre te igre s obzirom na uvježbavanje ili usvajanje pojedinih gramatičkih sadržaja: fonološke, morfološke i sintaktičke igre. Jezične igre imaju mnogo pozitivnih osobina. Mogu se igrati na bilo kojem mjestu, u bilo koje vrijeme, mogu se igrati sa jednom ili više osoba, prilikom igranja uspostavlja se emocionalni odnos sa suigračem, udaljuju djecu od pasivnih aktivnosti kao gledanje televizije, za igranje nije potrebno ništa kupiti. Njima se proširuje dječji vokabular, usavršava gramatičko znanje te se jako lijepo mogu povezati sa razvojem fine motorike, koja je čvrsto povezana sa dječjim govornim razvojem.

3. ZAJEDNIČKO OBITELJSKO OBJEDOVANJE

„Obitelji su kao kompas koji nas vode. One su nadahnuće za dosizanje velikih visina i naša utjeha kada povremeno posrnemo.“(Brad Henry)

Obitelj je osnovna društvena jedinica. Kako navodi *Hrvatska enciklopedija* (2021), ona je zajednica povezana srodstvom, utemeljena na braku i zajedničkom životu užeg kruga srodnika, prvenstveno roditelja, koji vode brigu o djeci. Dakle, roditelji i djeca su jezgra, nuklearna obitelj koja je, zasnovana više na emocionalnim nego ekonomskim vezama. Ona je univerzalna, postojina svim kontinentima, u svim državama i kulturama.

Prehrana i zajedničko objedovanje također je univerzalno te postoji na svim kontinentima, državama i kulturama. No, sve do prije dvadesetak godina prehrana je bila na samom rubu humanističkih i društvenih istraživanja. Sociolozi Mennell, Murcott i Van Otterloo (1998) objašnjavaju gotovo potpuni izostanak prehrambenih tema u djelima sociologa. Prije svega navode banalnost (biološka nužnost uzimanja hrane), njezinu samorazumljivost i univerzalnost te, s obzirom da je dugo pripadala sferi ženskog posla, da kao takva nije imala mjesta u političkoj i gospodarskoj sferi javnog života, bila je nedostojna ozbiljne znanosti. Uvidi danas dolaze iz raznorodnih znanstvenih disciplina i polja, filozofije, povijesti, sociologije, etnologije, antropologije, pa sve do medicine i ekonomije. Takav porast interesa za prehrambene teme, navodi Ivanišević (2017), otvara pitanja o dosegu, sadržaju i metodama, ali i pitanja o prirodi prehrambenih studija, njihovoj intelektualnoj i društvenoj poziciji. Istraživanja prehrambenih tema, prije nastanka multidisciplinarnih prehrambenih studija, odvijala su se unutar socioloških, etnoloških i antropoloških istraživanja. Ona nisu bila predmet samostalnih istraživanja, već samo način objedinjavanja različitih područja. Očit je nedostatak i istraživanih tema, posebice razgovora uz jelo. Tematiziranje prehrane javlja se kao pokazatelj društvenih fenomena, primjerice društvenog statusa ili proizvodnog procesa. Raspon tema u kojima se hranaposredno spominje ide od društvene nejednakosti, istraživanja zakona kojima se regulira korištenje i raspodjela hrane, povezivanja konzumacije hrane i pića te društvenog nadmetanja (Ivanišević, 2017). Hrana prvenstveno služi da namirimo fiziološke potrebe. Prva kuhana hrana vjerojatno je bila slučajno isprženo meso ili sjemenke (Mennell i sur. 1998), a do vremena *Homo erectus* ljudi su savladali kuhanje uz vatru. Takvo korištenje

hrane imalo je višestruke utjecaje od same promjene probavnog sustava do utjecaja na društvenu organizaciju i kulturu. Kuhanje se uči, zahtjeva raspodjelu poslova, zajedničko jelo, društveno uređenje. Zajedničko blagovanje od davnina je utkano u ljudski život. Georg Simmel u tekstu *Soziologie der Mahlzeit* (Mennell i sur. 1998:9) ističe i društveno značenje hrane od pradavnih vremena, prepoznajući i ističući zajedničko blagovanje i s njime povezane sustave propisa i zabrana. Navodi kako primitivni narodi nisu uzimali hranu u određeno vrijeme, već kada bi netko bio gladan. Zajedničko objedovanje podrazumijeva utvrđivanje vremena za jelo jer da bi se okupilo više ljudi, potrebno je dogovoriti vrijeme. Upravo je to, smatra Simmel, pobjeda nad instinktivnim uzimanjem hrane. Prehrana i načini konzumiranja hrane i rituali vezani uz zajednička objedovanja mijenjali su se kroz vrijeme. Već tijekom 19. stoljeća kuhanje kod kuće, uslijed modernizacije i naglog razvoja industrije, doživljava veliku promjenu. Razvojem pismenosti i školstva, slijedi i razvoj kuharica te društveni status određuje pripremanje hrane, konzumaciju i značenje obroka. Norbert Elias (1939) bavi se dobrim vladanjem za stolom, opisujući razvoj ponašanja viših slojeva u Europi od srednjeg vijeka, a njegova rasprava o ponašanju za stolom iznimno je značajna zbog naglašavanja reprezentacijske uloge hrane. Iskazivanje emocija, ponašanje, ukus i stil života odražavaju društvene, političke i ekonomske strukture i promjene. Sama hrana nije smatrana pristojnom temom za razgovor tijekom jela. Za istraživačko osamostaljivanje prehrane, od velike važnosti bili su doprinosi kulturne antropologije i etnologije. Fokus se prebacio sa istraživanja pitanja proizvodnje na to kako su načini postupanja sa hranom predstavljali model društvenih odnosa. Nezaobilazan doprinos dali su i strukturalisti (Strauss, Douglas, Barthes) koji su govorili o društvenoj konstruiranosti ukusa te isticali estetske aspekte jela, stavljajući naglasak na različite kuhinje. Mnogi sociolozi bavili su se i aspektima ukusa koji se povezuje sa složenošću društvenih klasa. Goody (1982) govori da prehrana predstavlja izvor bogatstva i sredstvo uključivanja i isključivanja. On se okreće istraživanju povijesti pojedinih namirnica i razlikama kuhinja te utjecaju pismenosti i njene uloge u utvrđivanju granica između viših i nižih društvenih slojeva. Neki znanstvenici (Harpin, 1988) počinju postavljati pitanja o gubitku zajedničkih obroka i njihovom smanjenom utjecaju na obiteljski život.

Etnološka istraživanja hranu smještaju između povijesti, povijesti mentaliteta i antropologije. Pojavljuje se interes za istraživanjem komunikacijske, reprezentacijske i hedonističke funkcije hrane. Antropologija prehrane (Ivanišević, 2017) istražuje načine stvaranja hrane i povezuje ih s kulturnim normama ponašanja u društvu. Ona je način izražavanja identiteta. Teme istraživanja su raznovrsne, kao primjerice svadbeni kolač, zdravice, aperitivi. Unutar

kulturno-antropoloških istraživanja mogu se izdvojiti četiri smjera. Prvi: prehrana kao sredstvo izražavanja moći, drugi: istraživanje značenja hrane kao reflektirajućeg čimbenika društvene hijerarhije (društvene uloge, tabui, granice isključivanje/ uključivanje), treći: usmena i pismena tradicija kulinarstva, četvrti: rituali i običaji vezani uz pojedinu hranu te kako oblikuju nacionalni ili regionalni identitet.

U Hrvatskoj su se etnološka istraživanja usmjerila na sakupljanje podataka o tradicijskoj seoskoj prehrani, kulturnopovijesnoj potrazi za pojedinim elementima istraživanja, ali i kulturi prehrane unutar cjelovitog društveno konteksta (Rittig-Beljak, 1993). Prema Muraj (2001) prehranu hrvatskih kućanstava, osobito seoskih, sve do sredine 20. stoljeća, odlikovala je zamjetna jednostavnost. Prati ju skromni kuhinjski i stolni pribor te relativno priprosta prehrambena kultura. Život na hrvatskom selu bio je težak, surov, u neprestanoj borbi za preživljavanje (Vitez, 2001). U svakodnevnom životu prevladavale su brojne obaveze i dužnosti te je bilo malo mjesta vlastitim izborima i aktivnostima. Mnogi etnografski zapisi fokusiraju se stoga na posebne, svečane trenutke u životu pojedinaca- proslave blagdana, vjenčanja, pogrebe, gospodarske običaje. Okupljanja oko stola uključivala su često tada i cijelu zajednicu kao i brojne rituale, govore, pozdrave, dobrodošlice, zdravice...

Često su opisivane prehrambene navike različitih regija u Hrvatskoj. Na hrvatskom selu, primjerice u središnjoj Hrvatskoj, navodi Muraj (2001), hrana se pripremala u kuhinji, a blagovala u sobi. Za stolom su, u velikim obiteljima, sjedili samo muškarci, a žene su stajale iza njih. Pri radu na polju, najmlađe snahe imale su obavezu donošenja hrane. Sjedeći na zemlji, jedući jela rasprostrta na stolnjaku, težaci bi ujedno i predahnuli i imali priliku razgovarati o aktualnim temama, a često bi znali i nazdraviti.

U današnje vrijeme prehrambene teme česte su i prisutne i u medijima koji nas okružuju. Istraživanje prehrane i svih njenih dijelova, pa i povezanosti objedovanja i razvoja govora, postalo je jedno od važnih znanstvenih područja. Prehrana predstavlja ključan faktor u razvoju ljudskih intelektualnih sposobnosti i društvenog uređenja, a uloga hrane nadilazi puko održavanje života (Ivanišević, 2017). Zajednički obroci znače „zajedništvo“, jednakost među članovima skupine, intimnost (Mennell i sur., 1998), oni su sama bit društvenosti. No, kako se društvo mijenja, neki znanstvenici (Burnett, 1989) upozoravaju na sve veću individualizaciju te mogućnost da zajednički obroci iščeznu.

3.1.Suvremeno djetinjstvo

Obitelj je kroz stoljeća prošla kroz brojne promjene, te nuklearna obitelj nije više jedini model obitelji. Kako se mijenjaju gospodarske prilike tako se mijenja i društvo, stavovi i pogledi na život, a samim time i pojam obitelji jer ona je upravo slika društva koje se mijenja. Iako se u današnjoj obitelji događaju promjene, ona ipak postoji što pokazuje važnost obitelji. Kako navodi profesorica Maleš (2011) liberalizam koji je u posljednjim desetljećima jačao, donio je osnaživanje filozofije individualizma i veću mogućnost slobode izbora načina života. Mijenjaju se uloge muškaraca i žena i djece, što dovodi do promjena u odnosima i samom odgoju. Filozofija individualizma u suprotnosti je sa zahtjevima i potrebama života u zajednici te često dovodi do sukoba unutar obitelji, pa čak i raspada (Maleš, 2011). Također stvaraju se različite partnerske i obiteljske strukture. Mladim ljudima danas često je izazov izabrati između zadovoljenja osobnih potreba i želja, ostvarivanja karijere i podizanja obitelji, ljepote zajedništva. Stoga su stavovi žena i muškaraca prema roditeljstvu važan čimbenik u odluci o stvaranju obitelji.

Klasičnim podjelama obitelji danas je teško obuhvatiti sve tipove obitelji. Sve do druge polovice dvadesetog stoljeća uobičajena obitelj definirala se kao obitelj koju su sačinjavali otac, majka, djeca. Iako ona danas nije jedina vrsta obitelji, ona svakako ostaje važna slika u kolektivnoj svijesti (Bernardes, 1997). Danas imamo povećani broj obitelji sa jednim roditeljem, obitelji u kojima je samo jedan roditelj biološki, posvojiteljske i udomiteljske obitelji, samačkih kućanstava, nevjenčanih zajednica, istospolnih zajednica. Koliko su takvi tipovi obitelji prihvaćeni ovisi o sredini u kojoj žive. Višegeneracijskih obitelji sve je manje. Iako se obitelji razlikuju po karakteristikama, socijalnim, biološkim, kulturnim elementima, ipak im je primarni zadatak stvoriti što bolje uvjete za razvoj pojedinca, primarno djece. Ona su srž većine obitelji, te se obitelj još uvijek smatra nezamjenjivom zajednicom. U Hrvatskoj obitelj najvećim dijelom čine bračni parovi s djecom (57,9%), zatim jednoroditeljske obitelji: majke s djecom (12,5%) i očevi s djecom (2,6%), bračni parovi bez djece 27% (Živić, 2003).

Kako se pojam obitelji mijenjao kroz stoljeća, tako se mijenjao i pojam djetinjstva. Dok se prije smatralo da je dijete biće koje treba odgojiti, danas se razmišljanja o djetinjstvu kao o društvenom kontekstu (Lange, 1996). Aries u svojoj knjizi o povijesti djetinjstva (1973) govori da djetinjstvo treba promatrati kao promjenjiv fenomen unutar generacijskog poretka, a ne kao konstantu. Djetinjstvo je tako postalo predmetom raznih istraživanja raznih grana znanosti sociologije, etnologije, antropologije, socijalne antropologije, politike i povijesti

djetinjstva (Maleš, 2011). Bašić (2011) navodi da je unutar novih paradigmi djetinjstva moguće iščitati dvije dominantne perspektive: konstruktivističku i strukturalističku. Djetinjstvo kao socijalna konstrukcija i djeca kao sposobni akteri koji konstruiraju svoje živote u društvenim kontekstima.

Danas se često govori o suvremenom djetinjstvu i to često u kontekstu tvrdnji o izumiranju djetinjstva, o užurbanom djetinjstvu, djeci kao dijelu tržišta, brisanju granica između odraslosti i djetinjstva. Šagud (2015) govori o institucionalizaciji djetinjstva koja se očituje u sve većoj kontroli djetinjstva. Zbog zaposlenosti roditelja djeca sve više borave u ustanovama (vrtić, škola, organizirane slobodne aktivnosti) te se ponovno važno staviti naglasak na obiteljsko okruženje i ulogu roditelja u poticanju razvoja djece. Usklađivanje posla i roditeljstva postaje glavni problem. U *patrijarhalnoj obitelji* otac je brinuo za hranu, a majka je bila zadužena za djecu i brigu o kućanstvu. Danas je trend da žene sve više rade te se uloge mijenjaju. Uključenost očeva u sam odgoj raste. Maleš (2011) naglašava da se razlika između očeva i majki, njihove uloge, danas više smatra razlikom u karakteru, a ne samo razlikom u spolnoj ulozi. Društvo danas očekuje kompetentnog roditelja, informiranog i obrazovanog roditelja koji prati potrebe svog djeteta, zainteresiran je za njegove interese. Uloge suvremenih roditelja usmjerene su na veći angažman roditelja u odnosu na razvijanje interesa za čitanje, opismenjavanje, istraživanje te uspostavljanje kvalitetnijeg odnosa sa zajednicom (Wherry, 2003).

Samim time brojne studije i znanstveni članci na temu obitelji, komunikacije u obitelji, poticanju govora uz zajedničke obroke, imaju veliku važnost. Gottman (2004) ističe važnost roditeljske interakcije s djecom. Djeca čiji su roditelji naučeni prepoznati i primjereno odgovarati na njihove emocije lakše fokusiraju svoju pozornost, znaju se nositi sa svojim emocijama i regulirati svoj emocionalni status, manje poboljevaju, imaju bolje odnose s vršnjacima i odraslima, imaju bolja postignuća u situacijama koje zahtijevaju akademska znanja.

Kako je povijest obitelji i povijest samog čovječanstva tako je i zajedničko objedovanje dio tepovijesti. Dijeljenje hrane je svakako osnovno obilježje ljudskih društava i evolucije. Ono se nalazi u središtu društvenog života. Obrok u mnogim kulturama regulira društveni život i ponašanje pojedinca. On je jedno od važnih obilježja zajedničkog života i obitelji. To je često jedino vrijeme gdje se obitelj okuplja i ima priliku ne samo razmijeniti informacije, nego i raspraviti o obiteljskim temama. Uči se lijepo ponašanje te se razvija bliskost i osjećaj

pripadnosti. Stvara se prilika za učenje o ponašanju za stolom, prehrambenim navikama te komunikaciji. Ono je posebno baš zato jer donosi određenu slobodu u komunikaciji. Kao indikator pozitivnih obiteljskih odnosa često se navodi kvalitetan razgovor članova obitelji tijekom objeda (Beavers i Hampson, 2000).

Obitelj je svakako česta tema istraživača iz različitih područja. U području razvoja govora, zajedničko objedovanje je plodno tlo za različita istraživanja. Kako smo naveli, to je često jedino vrijeme u kojem se obitelj svakodnevno okuplja te interes stručnjaka ne iznenađuje. Kroz nekoliko proteklih desetljeća nastao je popriličan broj studija koje se bave komunikacijom unutar obitelji (prema Vangelisti, 2004). Istraživali su se obiteljski kulturološki obrasci (Arcidiacono i Pontecorvo, 2009), govor i razvoj govora (Dickinson i Tabors, 2001) te mnoge druge teme.

Metoda analize najčešćeje bila, a i danas je, studija slučaja. U studijama koje su usmjerene na komunikaciju u obitelji, mogu se izdvojiti tri smjera istraživanja (prema Bova i Arcidiacono, 2013). Prvi je etnometodološki, usmjeren na istraživanje obiteljskog diskursa, vještine vođenja razgovora, odnosa sugovornika. Drugi smjer istraživanja usredotočen je na antropološku i odgojnu perspektivu. Promatra vrijeme obroka kao plodno tlo za razvoj socijalizacije kao i razvoj pismenosti. Treći smjer stavlja naglasak na područje psihologije, dinamike i interakcije među članovima obitelji tijekom obroka. Isti autori navode i pojavu četvrtog smjera istraživača u posljednje vrijeme, onih koji istražuju načine komunikacije – argumentirane rasprave tijekom objedovanja. Oni uzimaju u obzir prethodno navedena tri smjera istraživanja, pokušavajući ih objediniti u jednu širu sliku dajući naglasak na razgovore između roditelja i djece.

4.ZAJEDNIČKO OBJEDOVANJE KAO MJESTO POTICANJA RAZVOJA GOVORA

„Oni koji zajedno jedu i piju samim tim činom međusobno su povezani prijateljskom vezom i međusobnom obvezom.“(Robertson Smith, 1889:247)

Kako smo ranije naveli, obitelj je glavno i primarno mjesto poticanja dječjeg razvoja. Govor, razvoj komunikacije, razvoj pismenosti svakako su važan dio odrastanja. Sudjelovanje u zajedničkim obrocima i razgovoru uz jelo pruža djeci priliku da prošire svoj vokabular, usvajaju „opće“ znanje, uče se ponašanju za stolom i društveno prihvaćenim normama te stječu mogućnost za uvježbavanje vještina slušanja, razumijevanja i pripovijedanja.

Zadnjih nekoliko desetljeća obitelji i zajednički obroci tema su mnogih istraživanja, uglavnom usmjerenih na razvoj govora djece i obiteljskih odnosa. Razgovori uz jelo prilika su da sa članovima obitelji razgovaramo o raznim događajima koji su se dogodili tijekom dana, planiramo buduće događaje, odgovaramo na pitanja, rješavamo „tekuće“ probleme, tražimo i nudimo objašnjenja. Takvi razgovori uglavnom dijele neke iste karakteristike. Fokusirani su na jednu temu koja je dovoljno kompleksna da razgovor traje neko duže vrijeme (nekoliko replika) te uključuje više govornika. To sugerira da je razgovor lingvistički zahtjevniji, zahtjeva sudjelovanje, potiče na razmišljanje (potiče razvoj kognitivnih funkcija) i kao takav predstavlja savršenu priliku za razvoj dječjih jezičnih vještina (Snow i Blum-Kulka, 2002). Razgovori uz jelo nude posebnu priliku za učenje, odnosno nude pristupačnost, s obzirom da je to aktivnost koja se, u nekim obiteljima događa češće nego druge navedene (Snow i Beals, 2006). Maleš (2012) navodi kako dijete kompetenciju razvija kroz aktivnosti stoga dobar odgoj nudi puno prilika djetetu da u svakodnevnim situacijama donosi odluke, rješava probleme, odnosno uči se odgovornosti. Baš ta pristupačnost zajedničkih obroka nudi prilike za prošireni razgovor (diskurs), odnosno razgovor fokusiran oko jedne teme koji traje neko duže vrijeme i nudi prilike za vježbanje vještina razgovaranja.

No razvoj pismenosti zahtjeva mnoge vještine, kao mogućnost vođenja proširenog diskursa, poznavanje šireg spektra riječi te posjedovanje znanja o raznim temama. Sve su to vještine koje se stječu kroz vođenje različitih i zanimljivih razgovora. Često se razgovorima uz jelo proširuje vokabular i vježba pričanje i objašnjavanje. To potvrđuju i Stančić i Ljubešić (1994)

navodeći kako dijete sa svojom okolinom izgrađuje sustav psiholoških veza, utvrđuje emocionalnu komunikaciju sa okolinom te vježba odašiljanje i primanje poruka. Dijete mora naučiti što je prikladno u određenoj situaciji reći. Potrebno ga poticati na postavljanje pitanja i traženje odgovora. Slušanje i prepričavanje iskustava.

Vještine čitanja i pisanja važan su dio školskog uspjeha. Razgovori uz jelo mogu biti izvrsna prilika za stjecanje i razvoj jezičnih vještina, povezanih sa kasnijim školskim uspjehom.

4.1. Spoznaje o povezanosti razgovora uz jelo i razvoja govora djece

O zajedničkom objedovanju i međuobiteljskim odnosima, te kako oni pridonose razvoju govora, već znamo nekoliko važnih činjenica potkrepljenih mnogim studijama. Među važnijima možemo spomenuti da se razgovori uz jelo, načinom i trajanjem, znatno razlikuju s obzirom na socijalne i ekonomske odrednice obitelji (Hall, Nagy i Linn, 1984). Često uključuju rasprave i objašnjenja aktualnih događanja, informacije o svijetu koji nas okružuje pa čak i apstraktne teme i razmišljanja i to ne samo u obiteljima srednje klase (Beals, 1993). Razgovori uz jelo stvaraju priliku za razgovor o svakodnevnim problemima, njihovim rješenjima, često u formi priča (Ochs, Taylor, Rudolph i Smith 1992). Još jedna zanimljivost se odnosi na kulturološke razlike u načinu pripovijedanja – ono se značajno razlikuje u samoj konstrukciji i funkciji (Aukrust, 2002; Aukrust i Snow, 1998; Blum-Kulka, 1993; Blum-Kulka i Snow, 1992). Tako su u imigrantskim obiteljima razgovori tijekom jela često prilika za razgovor na materinjem jeziku, ali i prilika da djeca sudjeluju u odlučivanju koji jezik im je primaran (Pan, 1995). U dvojezičnim obiteljima raspodjela udjela razgovora na jednom od dva jezika ovisi o razini dječjeg poznavanja (stručnosti) tog jezika (Kasuya, 2002; Pan, 1995).

Razgovori uz jelo, čak i u obiteljima u kojima je pristojnost važno pravilo, rijetko su okarakterizirani kao vrlo pažljivi ili uvidavni (Blum-Kulka, 1994, 1997). No, ipak, ovakvi razgovori nude priliku za učenje pristojnog ponašanja za stolom – od nepričanja s punim ustima, neprekidanja drugih kada govore pa sve do upotrebe riječi „molim“ i „hvala“ (Becker, 1990; Gleason, Perlman i Greif, 1984; Snow, Perlman, Gleason i Hooshyar, 1990).

Suvremene znanstvene studije donose značajan doprinos našem shvaćanju kako se govor potiče i razvija. One stavljaju naglasak na razgovore uz jelo kao važan dio dječje socijalizacije i poticanja razvoja govora. Autori Bova i Arcidiacono (2013) daju iscrpan prikaz „jezične socijalizacije“ podupirući te stavove, govoreći kako je razvoj govora sastavni dio procesa

socijalizacije i kako djeca prilikom zajedničkih obroka usvajaju kulturni kontekst svojih obitelji.

Neki autori (Snow i Beals, 2006) stavljaju naglasak na povezanost zajednički obroka i razgovora sa dobrim uspjehom u školi te kako se kasniji dobar uspjeh u školi može povezati sa razgovorima uz jelo.

Mnoge karakteristike govora uz jelo stvaraju prilike za stjecanje vještina važnih za akademski uspjeh. Naravno da mnoge druge obiteljske aktivnosti također pridonose razvoju govora – igre pretvaranja, pokretne igre, čitanje slikovnica kroz cijelo djetinjstvo, usputni razgovori prilikom recimo vožnje u automobilu te mnoge druge. Sve to zajedno pridonosi razvoju dječjega govora. Kao što znamo, jezik se sastoji od mnogo struktura i razina. Riječi su jedna razina i pravilan izgovor i pravilno korištenje zahtjeva dosta znanja. Također rečenice su jedna razina, a njihova upotreba, gramatički točna, zahtjeva poznavanje zakonitosti po kojima jezik funkcionira. Uz ove dvije razine djeca moraju savladati i još neke – vještinu konverzacije (aktivnog razgovora) i prošireni diskurs koji može uključivati nekoliko sudionika, nekoliko konverzacijskih obrata. Razgovori uz jelo to obilno omogućuju. Istraživanja pokazuju (Dickinson i Tabors, 2001; Snow, 1991) da članovi obitelji očekuju govor tijekom zajedničkih obroka. Oni vrijeme zajedničkog jela shvaćaju kao vrijeme za obitelj i očekuju da ono traje više od nekoliko minuta, da se vodi razgovor koji uključuje sve članove, da su svi članovi obitelji prisutni te da bi svaki član obitelji trebao pridonijeti razgovoru. To je prihvaćeno kao norma i u obiteljima s nižim ekonomskim primanjima, kao i u onima sa srednjim. Svakako da takve norme nisu prisutne uvijek i u svako vrijeme, ali su prihvaćene.

Kako se s vremenom povećavao broj istraživanja o obiteljima, obiteljskim odnosima i dinamici tako se povećavalo i znanje i razumijevanje o samoj obitelji. Mnogasu istraživanja bila usmjereno na komunikaciju u obitelji, kroz različite perspektive društvenih znanosti. Talijanski znanstvenici Bova i Arcidiacono (2013) usmjerili su se na jedan ne toliko istraživani dio obiteljske komunikacije za vrijeme obroka – na načine kojima se roditelji koriste kako bi naviknuli djecu na poštovanje pravila. Pritom su kao dominantan način prepoznali prizivanje na autoritet brige i osjećaja (engl. *authority of feelings*). Smatraju da je prizivanje na takvu vrstu autoriteta, kada su određeni uvjeti ispunjeni, dobar način, odnosno strategija kako djecu na pozitivan način usmjeriti da prihvate pravila i zabrane.

Kako je već navedeno, postoje mnoge studije koje su fokusirane na obiteljsku konverzaciju, a posebno se ističu tri smjera istraživanja:

1. Etnometodološki smjer –usmjeren na proučavanje organizacije obiteljskog diskursa (način izmjene replika, međusobni odnos govornika). On je inspiriran etnometodološkim studijama koje su mnogima bile zanimljive zbog metoda koje su korištene (sakupljanje podataka *in situ* – u prirodnom okruženju). Zajedničko objedovanje često je uzimano kao model za analizu dinamike odnosa unutar obitelji. Analiza tih studija ukazala je na zanimljive fenomenesuradnje i otuđenja među govornicima, kao i na organizaciju govora – jedan po jedan govornik, preskakanje s teme na temu (Butler i Fitzgerald, 2010; Lerner, 2002).

2. Antropološki smjer –iz razvojno-edukacijske perspektive gleda se na zajedničko objedovanje kao na plodno tlo za razvoj jezika i pismenosti. Naglasak je na uvjetima koji pomažu dječjem razvoju. Neki znanstvenici opisuju važnost zajedničkih obroka kao prilike gdje se diskurs proširuje te uključuje pripovjedni i objasnidbeni govor (Aukrust i Snow, 1998; Beals, 1993). Djeca tada mogu vježbati svoje jezične vještine te su izloženiji sofisticiranijem vokabularu (Beals i Tabor, 1995). Najvažniji pojam ovog istraživačkog smjera, kako navode autori, jest „jezična socijalizacija“. Ona podrazumijeva da djeca uče jezik i dobivaju uvid u kulturu svog okruženja aktivno sudjelujući u odnosima s odraslim osobama i vršnjacima. Zahvaljujući radu, ponajprije američke lingvističke antropologinje, profesorice Elinor Ochs, povećao se interes za promatranje obiteljskih obroka kao mjesta gdje djeca stječu osnove socijalizacije i jezične socijalizacije. Prvenstveno su u istraživanjima sudjelovale američke obitelji (Ochs i Schieffelin, 1984; Ochs i Taylor, 1992), a kasnije su studije proširene na usporedbu američkih i talijanskih obitelji (Ochs, Pontecorvo i Fasulo, 1996). Njihov zaključak je bio da je proces usvajanja jezika ugrađen u samu srž procesa socijalizacije pojedinca. Na tu zanimljivu temu nadovezuje se i rad profesorice Shoshane Blum-Kulka (1997) koji prati razgovore uz jelo američkih i židovskih obitelji, posebnu pažnju usmjeravajući na kulturološke obrasce odnosa roditelj – dijete i načine na koje djeca usvajaju jezik na kulturološki i sociološki prihvatljiv način. Ona tvrdi da jedan od ključeva razumijevanja usvajanja govora leži u odnosu između društvenosti i socijalizacije.

Također se navodi kako zajedničko objedovanje i razgovori uz jelo mogu dati dobar uvid u različite nijanse odnosa među govornicima (Fatigante, Fasulo i Pontecorvo, 1998; Georgakoupoulou, 2002). Djeca prilikom zajedničkih obroka imaju priliku usvajati prikladan i „pristojan“ govor, obrasce ponašanja (Gleason, Perlmann i Greif, 1984), metapragmatičke

komentare (Arcidiacono, 2011; De Geer, 2004), socijalnu distancu u razgovoru, osjećaj moći i prikladnog stupnja nametanja (Aronsson, 1998).

3. Psihološki smjer – usmjeren na dinamiku među članovima obitelji u situacijama gdje se govori o hrani, osjećajima, stavovima i procjenama. Važno je promatranje same prirode razgovora uz jelo. On se, prvenstveno, nalazi unutar neke situacije, nekog konteksta, primarni je način društvenog djelovanja, konstruktivanje i sukonstruiran (Wiggins i Potter, 2008). Isti autori na temelju svoje studije (2003) opisuju kako članovi obitelji upravo razgovorima uz jelo konstruiraju svoju definiciju hrane i obroka te ocjenjuju kvalitetu i kvantitetu hrane. Važno je spomenuti dvije studije autora Pomerantza (1978, 1984), koje se smatraju „klasicima“ u analizi razgovora. One ukazuju na to da je razgovor strukturiran tako da što je moguće više umanju tvrdnje neslaganja među sugovornicima, a uveća tvrdnje slaganja. Te studije uvelike su doprinijele razvoju diskurzivne psihologije.

Postoji i četvrti smjer istraživanja, usmjeren na argumentirane razgovore – rasprave. Znanstvenici koji se bave ovim poljem istraživanja uglavnom dolaze iz lingvističkih i psihologijskih disciplina. Iako studije kojima se bave ovi znanstvenici objedinjuju sva tri prethodno navedena smjera istraživanja, naglasak stavljaju na dinamiku argumentiranja između roditelja i djece.

Može se zaključiti da zajedničko objedovanje pridonosi cjelokupnom dječjem razvoju. Talijanska znanstvenica Pontecorvo (2001) tvrdi da je socijalizacija tijekom zajedničkih obroka kao naukovanje u koje sudjeluju i podjednako uče i roditelji i djeca.

4.2. Uloga objasnidbenoga, pripovjednoga i argumentativnoga govora tijekom jela

Važno je spomenuti i razradu pojmova pripovjedni i objasnidbeni govor u dječjem jezičnom razvoju, kao i argumentirani govor. Oni se često isprepleću i to je uobičajeno tijekom vođenja nekog razgovora.

Prošireni razgovor ili diskurs uglavnom se dijeli na pripovijedanje i objašnjavanje (objašnjavajući govor) (Snow i Beals, 2006). Prošireni razgovor nudi prilike i za proširenje vokabulara i uvođenje nekih sofisticiranih riječi što postaje vrlo važno u školi kao vještina sudjelovanja u razgovorima i čitanju.

Objašnjavanje je često inicirano od strane djece koja vrlo često postavljaju razna pitanja ili pak od strane roditelja koji žele djeci nešto objasniti. Ono često utječe na spoznaju o svijetu koji nas okružuje, a prilika je i za pojavu sofisticiranih, rjeđe prisutnih tema. Objasnidbeni tip razgovora često sadrži kompleksne teme i mnogo informacija. Razgovor je sukonstruiran i važna je uključenost sudionika. Za razliku od običnog razmjenjivanja informacija, prilikom objašnjavanja, češća je upotreba neuobičajenih, složenijih riječi.

Pripovijedanje, se za razliku od objašnjavanja, često javlja u svakodnevnim temama, npr. što se toga dana dogodilo. Ono zahtjeva upotrebu složenih jezičnih struktura, da bi se mogao pratiti tijek razgovora, kao prilika za upotrebu raznih hipotetskih pitanja. Pripovjedni govor uključuje razgovore o prošlim događajima ili planiranje budućih. Omogućuje razmjenu informacija, omogućuje razvoj kompleksnog govora i sofisticiranog vokabulara. Kao i objašnjavajući govor, on zauzima oko 15% cjelokupnog govora tijekom jela, s razlikom da je pripovjedni govor u prosjeku dužeg trajanja te se u prosjeku ispričaju 3 do 4 pripovjedne „epizode“ po obroku (Beals i Snow, 1994). Učestalost, dužina i vrsta pripovijedanja razlikuju se od kulture do kulture.

Važno je spomenuti i argumentativni govor koji se može definirati kao tradicionalni oblik diskursa čiji je glavni cilj uvjeriti publiku o ispravnosti točke gledišta ili mišljenja. Kako navodi Muller Mirza (2009), stav argumentiranja naučen u obitelji, posebice mogućnost prihvaćanja i način kako se ophodimo prema neslaganjima u verbalnoj interakciji, može se smatrati osnovom svih drugih formi argumentiranja. Iako se pripovijedanje smatra prvim oblikom koji se javlja u komunikaciji s malom djecom, razgovor između roditelja i djece pruža važan kontekst za razvijanje strategija argumentiranja (Pontecorvo i Fasulo, 1997). Djeca rabe strategije argumentiranja na različite načine i u različite svrhe. Neke studije (Hester i Hester, 2010; Stein i Miller, 1993) ukazuju da se djeca koriste različitim načinima argumentiranja u različitim odnosima. Način na koji argumentiraju s braćom i sestrama nije isti kao u odnosu s majkom (Slomkowski i Dunn, 1992) ili prijateljima (Herrera i Dunn, 1997). Dakle, ovisno o kontekstu, djeca se koriste različitim načinima argumentiranja. Razgovori vođeni u obitelji pružaju mogućnost uvježbavanja učinkovitog argumentiranja. Autori Pontecorvi i Arcidiacono (2010) naglašavaju da djeca usvajaju paralelno i lingvističke značajke i kompleksne odnose unutar nekog konteksta te da svaka interakcija predstavlja iskustvo u socijalizaciji i pomaže razvoju pismenosti.

Najmanje pažnje do sada posvećeno je dinamici odnosa (među sugovornicima) koja utječe na načine argumentiranja među članovima obitelji tijekom obroka. Autori Bova i Arcidiacono (2013) u tom kontekstu definiraju pojam „autoritet osjećaja“, odnosnorođiteljskopozivanje na autoritet koristeći se pozitivnim uvjerenjem i osjećajima, a ne strahom od kazne. Takav pristup pokazao se kao učinkovita strategija argumentiranja, dobar spoj, kako navode autori, razuma i emocija. Ističu da su roditelji glavni nosioci i pokretači argumentiranih rasprava te je njihova uloga pronaći i opravdati argument te uvjeriti dijete da prihvati neko mišljenje. Djeca traže da ih se uvaži kao sastavne i ravnopravne sudionike obiteljskih razgovora i rasprava, žele biti dio zajednice.

Također važno je uočiti dječja pitanja *zašto?* kao mogući okidač argumentiranih rasprava. To potvrđuje i Maleš (2012) kada govori o novoj poziciji djeteta kao subjektu s pravima te o dobrom odgoju koji pruža prilike djetetu da u svakodnevnim zbivanjima postavlja pitanja, rješava probleme i donosi odluke, a u konačnici se uči odgovornosti.

4.3. Povezanost razgovora uz jelo i razvoja pismenosti

Djeca uče slušajući, gledajući i sudjelujući u razgovorima sa svojom obitelji (Snow i Blum-Kulka, 2002). Ovdje se otvara prostor za istraživanje povezanost načina na koji obitelj komunicira tijekom dječje predškolske dobi i te kasnijeg razvoja pismenosti i jezičnih vještina. Podaci iz longitudinalne studije *Home-School Study of Language and Literacy Development* (prema Dickonskon i Tabors, 2001) u kojoj su praćena djeca tijekom njihova predškolskog razdoblja i dalje sve kroz osnovnu i srednju školunude široku sliku stilova obiteljske komunikacije te njezine povezanosti s razvojem pismenosti i školskim uspjehom djece. Obitelji su bile iz Amerike, nižeg ekonomskog stanja. Razgovori uz jelo u većini slučajeva uključivali su više od dva člana. Očevi su bili prisutni u otprilike polovici od ukupnog broja razgovora. Majke i djeca pridonosili su razgovorima višenego očevi. Majke su češće poticale djecu na razgovor i sudjelovanje. Razgovori su varirali po sadržaju, načinu te duljini (od sedam minuta do četrdeset i sedam minuta). Većina snimaka je bila snimka večere. Kako su djeca odrastala i krenula u školu, razvoj njihova govora i pismenosti se testirao u pravilnim intervalima. Testovi su uključivali i *Peabody Picture Vocabulary Test* koji mjeri razvoj vokabulara. Rezultati su pokazali da je veća izloženost prilikama proširenog razgovora povezana s kasnijim rezultatima na testovima čitanja i poznavanju vokabulara. Pokazalo se da je razmjer pripovjednoga govora u sklopu razgovora uz jelo pozitivnoj

povezanosti s mogućnošću produkcije definicija (Beals, 1991). Također, postotak izloženosti i uključenosti u pripovjedni govor, mjereno kod djece u petoj godini, pozitivno je povezano s njihovim rezultatima na testu vokabulara šest godina poslije. Rezultati dakle povezuju izloženost proširenom razgovoru tijekom jela s kasnijim boljim rezultatima na testovima vokabulara i u sposobnosti definiranja pojmova. Prošireni diskurs potiče širenje vokabulara, upotrebu i izloženost upotrebi rijetkih riječi. Upravo su one bile u fokusu. To su one riječi koje se ne mogu pronaći među 3000 tisuće najčešće korištenih riječi (Chall i Dale, 1995). Svaka rijetka riječ bila je kodirana i stavljena u određenu kategoriju strategije pomoći djetetu u razumijevanju nove riječi – fizički kontekst (kada bi govornik doslovno ukazao na novu pojavu koju imenuje ili sam napravio nešto što je novo), socijalni kontekst (kada bi govornik govorio i ukazivao na socijalne norme i njihovo poštovanje/nepoštovanje), prijašnje znanje odnosno objašnjavanje riječi ukazivanjem na neki prethodni događaj ili iskustvo te kategorija semantičke potpore koja je obuhvaćala izravne informacije o novoj riječi koje bi govornik upućivao sugovorniku. Nalazi su pokazali da je najčešća strategija pomoći (kategorija) bila semantička potpora, potom strategija fizičkog konteksta, pa socijalnog konteksta, a najmanje kategorija prijašnjeg znanja.

Vrijeme zajedničkog jela dakle pruža prilike za prošireni razgovor, što stvara prilike za upotrebu rijetkih riječi, a sve je to u pozitivnoj korelaciji s razvojem vokabulara u kasnijoj dobi.

Ovi podaci potvrđuju važnost zajedničkih obroka i razgovora koji se obično odvijaju tijekom jela. Oni su bogat izvor za učenje o značenju riječi, stvaraju izvrstan kontekst za povećanje vokabulara, a događaju se spontano kao i učenje o kulturološkim normama, pravilima lijepog ponašanja, umijeću konverzacije i uživanju u zajedničkim interakcijama. Odnosno, zajednički su obroci situacija gdje djeca uče nove riječi i njihovo značenje pa su i doprinos razvoju dječje pismenosti i školskog uspjeha.

5.PRIKAZ ISTRAŽIVANJA

„Smatra se kako zajednički obroci znače „zajedništvo“, jednakost među članovima grupe, koja definira i potvrđuje svoje članove kao društveno slične.“(Mennell,1998:129)

Jezik je kompleksan komunikacijski sustavi u stalnoj je promjeni. Kroz njega upoznajemo svijet i učimo se socijalizaciji. Kako brojni autori navode moguć je jedino u kontaktu sa ljudima. Obitelj, s obzirom da je to najčešće prvo djetetovo okruženje, postaje glavno mjesto za razvoj govora. Govor je svakako temelj komunikacije te kako dijete komunicira značajno pridonosi kvaliteti njegova života. Stančić i Ljubešić (1994) navode da je govor koji dijete sluša i načini ophođenja koji se primjenjuju u odgoju, važan faktor za djetetov govorni i komunikacijski razvoj. Usvajanje govora nije samo usvajanje glasova, riječi i gramatike. Dijete mora naučiti, kako navodi Stančić (1994), što u određenom trenutku, na određenom mjestu i prigodi, pred kime, može reći i na koji način. Obiteljski obroci, zbog svoje pristupačnosti, imaju svoje mjesto u poticanju razvoja govora. Znanstveni članci obrađeni u prethodnim poglavljima, govore u prilog tome koliko rani jezični poticaj utječe na kasnija jezična postignuća. Oni mogu biti mjesto usvajanja komunikacijskih vještina, proširivanja vokabulara i vježbanja vještina argumentiranja. Bova i Arcidiacono (2013) ističu strategije argumentiranja kao važne i učinkovite strategije, kada je odnos između govornika pozitivan te su razlozi neke rasprave poznati svim sugovornicima. Razgovori uz jelo stvaraju priliku stoga za opuštajuću poticajnu atmosferu i priliku za razgovor o temama koje možda nisu uobičajene, a djetetu pružaju poticaj za razvoj govora i pronalaženje rješenja za moguće probleme. Također nude prilike za prošireni diskurs, upotrebu rijetkih riječi i razradu govora – objasnidbenog i pripovjednog.

Kako bi dobili bolji uvid u ovu temu i dodali kontekst razgovorima uz jelo, u našoj kulturi i podneblju, za potrebe izrade diplomskog rada provedeno je istraživanje o provođenju zajedničkih obroka, stavovima i navikama hrvatskih obitelji. Upitnik je proveden internetskim putem od 26. srpnja 2021. do 06. kolovoza 2021. godine.

5.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bilo je ispitati navike zajedničkih obroka hrvatskih obitelji, učestalost obroka, njihovu povezanost sa načinima govora koji prevladavaju tijekom jela, teme razgovora prilikom obroka te stavove roditelja o razgovorima uz jelo i o njihovoj mogućoj povezanosti sa poticanjem razvoja govora djece.

U tu svrhu definirani su sljedeći podciljevi:

- A) Ispitati učestalost zajedničkih obroka te njihovu povezanost sa stavovima roditelja o važnosti zajedničkih obroka
- B) Ispitati koje teme su razgovora tijekom obroka najčešće te tko najviše pridonosi njihovu pokretanju
- C) Ispitati kako najčešće odabrani način govora tijekom jela, utječe na poticanje govora djece
- D) Ispitati koliko suvremeni način života i radno vrijeme roditelja utječu na ostvarivanje zajedničkih obroka.

5.2. Sudionici istraživanja

U anketi je sudjelovalo 115 roditelja. Započelo se s roditeljima jednoga zagrebačkog vrtića te se kasnije nastavilo metodom snježne kugle između njihovih poznanika i prijatelja. Anketu su velikom većinom ispunile majke, njih 107 (93%), a manji dio očevi njih 8 (7%). Od ukupnog broja roditelja njih 15 (13%) u dobi je od 20-30 godina, 59 (51,3%) roditelja u dobi je od 30-40, a roditelja starijih od 40 godina je 41 (35,7%). Najveći broj roditelja, njih 43 ima prebivalište u gradu Zagrebu, dok su druge županije ravnomjerno zastupljene, odnosno anketu su ispunjavali roditelji iz svih županija u republici Hrvatskoj. Roditelji koji su ispunili anketu u većem su postotku završili sveučilišni studij 61 (53%), 5 (4,3%) ih ima doktorat, višu školu 21 (18,3%), a srednjoškolsko obrazovanje ima njih 28 (24,3%). Također veći broj roditelja, njih 59 (51,3%) ima troje ili više djece, njih 25 (21,7%) ima dvoje djece, a jedno dijete ima njih 31 (27%). Za razliku od prosjeka Hrvatske (57,9%), većina sudionika ankete njih 106 (92,2%) je u braku, samohranih roditelja, udovaca ili razvedenih je 4 (3,5%), u izvanbračnoj zajednici ih je 3 (2,6%), a dvoje je navelo odgovor ostalo (1,7%).

5.3.Mjerni instrument

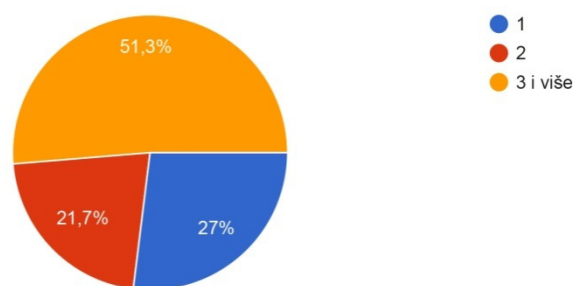
U provedenom istraživanju korišten je upitnik izrađen za potrebe ovog ispitivanja navika zajedničkih obroka i razgovora uz jelo. Prvi dio upitnika odnosi se na sociodemografska obilježja ispitanika, a sadrži 7 pitanja. Tim su pitanjima prikupljeni podatci o sljedećim varijablama: spol i dob roditelja, stupanj obrazovanja, broj djece, mjesto gdje žive odnosno županija, obiteljski status te tko sve čini kućanstvo. Drugi dio upitnika usmjeren je na ispitivanje stavova roditelja o zajedničkom jelu i razgovorima uz jelo. Ovaj dio sastoji se od 11 pitanja kojima su prikupljeni sljedeći podatci: koliko učestalo obitelji zajedno jedu, tko je sve prisutan, koje su najčešće teme razgovora uz jelo, stavovi roditelja o važnosti zajedničkih obroka, koji način govora prevladava tijekom obroka, tko je glavni pokretač razgovora prilikom jela, stavovi roditelja o povezanosti zajedničkih obroka i razvoja govora djece te o količini vremena posvećenog zajedničkim obrocima i mogućim teškoćama pri organizaciji zajedničkih obroka.

5.4.Rezultati i rasprava

U ovom će poglavlju biti opisani podaci dobiveni anketom o zajedničkom objedovanju obitelji i stavovima roditelja vezanim za tu temu. U prvom dijelu upitnika (prvih sedam pitanja), kako je navedeno, pitanja su se odnosila na socio-demografska obilježja ispitanika. Najveći broj ispitanika (51,3%) u dobnoj je skupini od 30-40 godina, te veći broj ispitanika (53%) ima visoko školsko obrazovanje. Također veći broj roditelja koji su ispunjavali anketu (51,3%) ima troje ili više djece, što nije prosjek u Republici Hrvatskoj (prema Hrvatskom zavodu za statistiku, pri zadnjem popisu stanovništva 2011. godine, od ukupnog broja obitelji s djecom, (867,680), otprilike polovica (435,192) obitelji je s jednim djetetom, nešto manja brojka je obitelji s dvoje djece, dok s troje djece ima 87,228 obitelji, a za svako sljedeće dijete brojke drastično padaju.

Broj djece

115 odgovora

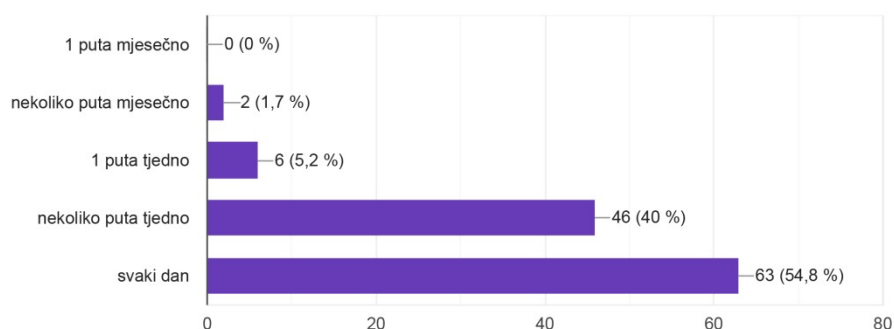
Slika 1. Prikaz broja djece roditelja u obiteljima ispitanika

U drugom dijelu ankete obrađuju se pitanja (njih 11) vezana uz stavove roditelja o zajedničkom objedovanju, načinu provođenja i o mogućem utjecaju na govor.

Na pitanje o učestalosti zajedničkih obroka i tko je sve prisutan za vrijeme njih (usp. slika 2) većina ispitanika (N=63, 54,8%) odgovara da svakoga dana objeđuje zajedno sa svojim ukućanima, dok nešto manji broj (N=46, 40%) roditelja objeđuje sa obitelji nekoliko puta tjedno, dok najmanji broj roditelja (N=6,5,2%) zajednički obrok ima jedan puta tjedno, odnosno njih 2 (1,7%) nekoliko puta mjesečno. Možemo zaključiti da većina roditelja koji su ispunjavali ovu anketu, zajedničke obroke smatra važnima, odnosno da strukturiraju dan kako bi jedan zajednički obrok bio ostvaren. Načini li se usporedba sa istraživanjem provedenim 2020. godine (Vignjević, Strapajević) gdje je postotak ispitanika koji svakodnevno objeđuju jedan obrok sa svojom obitelji znatno viši (54,8% naprama 47,8%), a postotak ispitanika koji nekoliko puta tjedno objeđuju sa svojom obitelji, znatno je viši (40% naprama 17,3%).

Koliko puta mjesečno objedujete zajedno sa svojim ukućanima?

115 odgovora

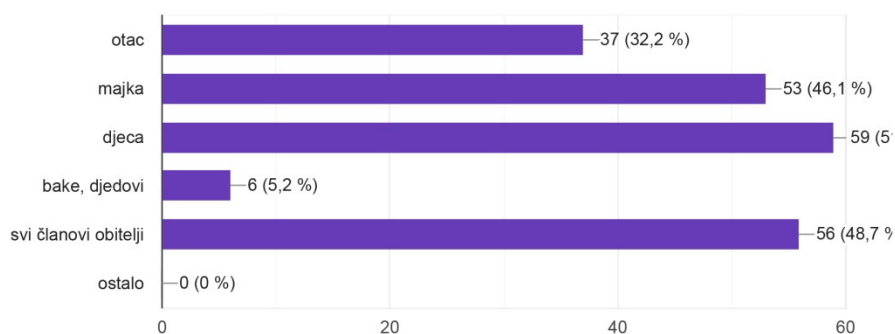

Slika 2. Učestalost zajedničkih obroka

Kako je vidljivo na slici 3., u zajedničkim obrocima najviše sudjeluju majka (46,1%) i djeca (51,3%), dok otac sudjeluje nešto manje (32,2%) iako je postotak obroka u kojem sudjeluju svi članovi obitelji dosta visok (48,7%). Bake i djedovi, proširena obitelj, nešto je manje zastupljena (5,2%).

Tko je najčešće prisutan tijekom zajedničkog obroka?

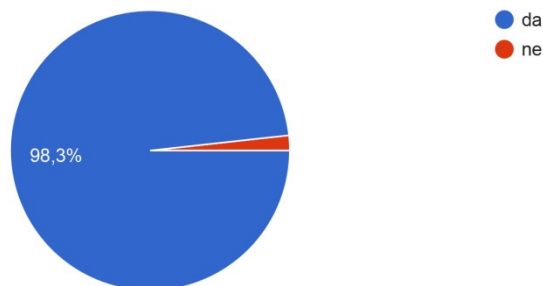
115 odgovora

Slika 3. Sudionici zajedničkih obroka

Smatrate li zajedničko objedovanje bitnim?

115 odgovora

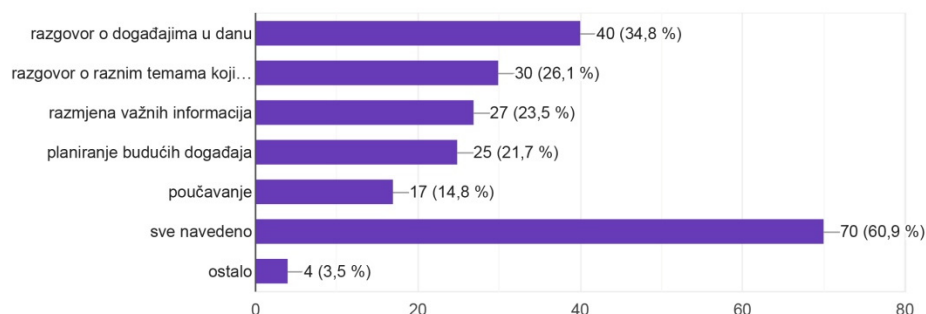
Slika 4. Važnost obiteljskih obroka

Na slici 4. vizualni je prikaz odgovora na pitanje koliko roditelji smatraju važnim zajedničke obroke te što je tomu razlog. Rezultati ankete je pokazujuda skoro svi roditelji, njih 113(98,3%), smatraju zajedničke obroke bitnima. Tako možemo zaključiti da ispitanici u ovoj anketi zajedničke obroke smatraju vrlo važnima te u njima u većoj mjeri, svakodnevno i sudjeluju. Kao razloge u najvećoj mjeri navode poticanje razvoja zajedništva, stvaranje osjećaja pripadnosti, priliku za učenje o životnim vrijednostima i vjerskim običajima-molitva, stjecanje dobrih navika, priliku za razgovor i poticanje komunikacije,razmjenu informacija,priliku za promatranje i uključivanje u obiteljsku dinamiku. Ti stavovi potvrđuju tvrdnje iznesene u znanstvenom članku autorica Snow i Beals, iz rezultata dosada provedenih istraživanja, da zajedničko objedovanje, između ostalog zbog svoje pristupačnosti, pridonosi dječjoj socijalizaciji, te stvaranju prigoda za razvoj govora- uče slušati, sudjelovati u razgovoru, poticati razgovor i o dinamici odnosa te što je društveno prihvatljivo ponašanje. Odgovori ispitanika pokazuju zanimanje za tematiku i osviještenost o važnosti zajedničkog objedovanja. Također ukazuju i možda na novu ulogu današnjih roditelja, od kojeg se očekuje, kako navodi Ljubetić (2011) da bude kompetentan, spreman da uči, informira se i razvija temeljne humane vrijednosti i prenosi ih svojem djetetu.

Zanimalo nas je i koje teme razgovora se najčešće pojavljuju i tko najviše pridonosi njihovu pokretanju.

Koje su najčešće teme o kojima razgovarate prilikom obroka?

115 odgovora

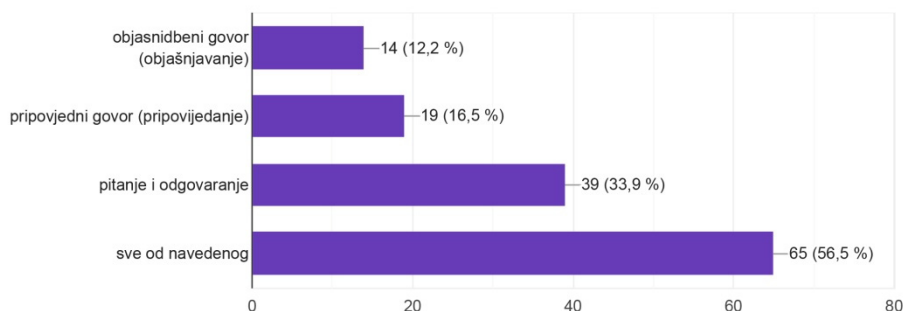
Slika 5. Najčešće teme razgovora tijekom obroka

Rezultati su pokazali da najveći broj ispitanika (N=70,60,9%) najčešće tijekom razgovora uz jelo uključuje nekoliko tema, odnosno teme su poprilično podjednako raspoređene. Razgovori o događajima u danu zastupljeni su 34,8% tijekom razgovora, razgovori o raznim temama koji su trenutni predmet interesa zastupljeni su 26,1%, razmjena informacija sa 23,5%, planiranje budućih događaja sa 21,7%, dok je poučavanje u razgovorima prisutno u nešto manjem postotku, 14,8%. Kao glavnog „pokretača razgovora“ ispitanici navode ujednakom postotkom majku (40,9%) kao i sve druge ukućane (40,9%). Djeca su „pokretači“ razgovora u 32,2% odgovora, dok je otac to u 20,9% odgovora, što se možda može povezati sa podatkom da su očevi i nešto rjeđe prisutni tijekom zajedničkih obroka.

Sljedećih nekoliko pitanja usmjereno je na utvrđivanje načina govora koji prevladava tijekom obroka i na stava roditelja (ispitanika) o mogućoj povezanosti govora uz jelo sa razvojem govora djece.

Koji način govora najčešće prevladava tijekom obroka?

115 odgovora

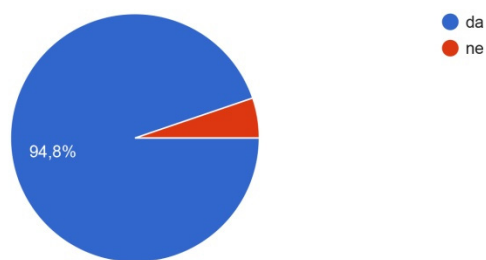
Slika 7. Načini govora koji prevladavaju tijekom obroka

Iz rezultata prikazanih na slici 7. vidljivo je da roditelji tijekom razgovora uz jelo najviše kombiniraju načine govora. Pitanja i odgovori najviše su zastupljeni tijekom zajedničkog jela s 33,9%, objasnidbeni govor s 12,2% dok je pripovjedni govor zastupljen s 16,5%. Kako smo u ovom radu već naveli, zajednički obroci većinom su svakodnevni i zbog svoje pristupačnosti pružaju izvrsnu priliku za razvoj proširenog diskursa. Autorice Snow i Beals navode kako prošireni diskurs možemo podijeliti u dvije kategorije – objasnidbeni govor i pripovjedni govor. Oni se često isprepleću, kako vidimo i na rezultatima naše ankete. Učestalost, duljina i vrsta odabrane kategorije proširenog diskursa variraju od kulture do kulture, pripadnosti jezičnom području i ekonomskom statusu. Tako na primjer, obitelji u Norveškoj u usporedbi sa američkim obiteljima (sličnog ekonomskog statusa) više koriste pripovjedni govor, dok obitelji u Americi preferiraju objasnidbeni govor (Aukrust i Snow, 1998). Gledajući u prosjeku, 15% svakog razgovora uz jelo, u Americi, odnosi se na objasnidbeni govor (Beals i Snow, 1994), a otprilike isti postotak odnosi se i na pripovjedni govor, koji u prosjeku traje duže, odnosno tijekom razgovora „obrađi“ se manji broj tema, a pripovijedanje, u prosjeku traje duže. Rezultati naše ankete pokazuju da ispitanici najviše kombiniraju više načina govora tijekom jela, iako postavljene pitanja i odgovaranje iznosi najveći dio razgovora. Ispitanici također preferiraju pripovjedni govor (16,5%) u odnosu na objasnidbeni govor (12,2%). Kad je o temama razgovora riječ, najčešća tema (34,8%) odnosi se na razgovore o događajima u danu. Ispitanici daju prednost pripovijedanju o onome što im se dogodilo tijekom dana, prepričavanju događaja.

Visok postotak ispitanika, njih čak 94,8%, smatra da zajedničko objedovanje pridonosi razvoju govora djece (usp. slika 8).

Smatrate li da zajedničko objedovanje, između ostaloga, pridonosi razvoju govora vašeg djeteta/ djece?

115 odgovora

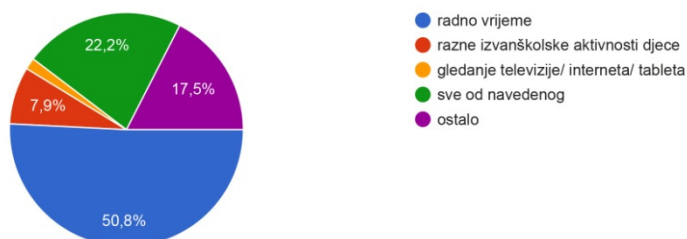
Slika 8. Utjecaj zajedničkog objedovanja na razvoj govora djece

Kao razloge takvog mišljenja roditelji navode, u najviše slučajeva, da djeca imaju prilike slušati razgovore, sudjelovati u njima i oponašati odrasle govornike u razgovoru. Navode i da se tako potiče na izražavanje te su izložena novim riječima, uče se pripovijedati te usvajaju kulturu razgovora. Ti roditeljski stavovi potvrđuju do sada iznesene tvrdnje vezane za poticanje govora uz zajedničko jelo. Što su djeca više izložena proširenom diskursu tijekom jela, to ostvaruju više prilika za usvajanje vokabulara, vježbaju vještine pripovijedanja i objašnjavanja te stječu opće znanje o svijetu koji ih okružuje (Snow i Beals, 2006).

Zanimao nas je također stav roditelja o tome koliko vremena obitelji imaju na raspolaganju za zajedničke obroke, što je prikazano na slici 9. Rezultati su pokazali da većina ispitanika (58,3%) smatra da ima dovoljno vremena za zajedničke obroke. Ispitanici koji nisu bili toga stava (41,7%) kao razloge za nedostatak vremena u najvećem postotku navode radno vrijeme (50,8%), razne izvanškolske aktivnosti djece (7,9%), gledanje televizije/ tableta/ interneta (1,6%) i kombinaciju svega navedenog (22,2%).

Ukoliko ne, što je po vašem mišljenju, tome razlog?

63 odgovora

Slika 9. Razlozi nedostatka vremena za zajedničke obroke

Rezultati dobiveni u ovoj anketi pokazuju da većina roditelja smatra zajedničke obroke važnima te u većoj mjeri ima jedan zajednički obrok dnevno (54,8%). Obrocima u najvećem postotku prisustvuju majke (46,1%) i djeca (51,3%), dok su očevi prisutni u nešto manjem broju (32,2%), što se podudara sa podacima nekih drugih studija prisutnih u literaturi (Dickinson i Tabors, 2001; Snow, 1991). Što se tiče odabira tema razgovora tijekom jela, ispitanici, prema provedenoj anketi, najčešće razgovaraju o događajima koji su se dogodili tijekom dana, od načina govora preferiraju pitanja i odgovore, dok je pripovjedni govor u nešto većem postotku prisutan od objasnidbenoga, što je sukladno s podacima iz relevantnih studija provedenih na ovu temu. Roditelji također uviđaju povezanost između zajedničkih obroka i poticanja razvoja govora (94,8% ispitanika uviđa povezanost) pokazujući osviještenost pri navođenju argumenata koji govore tomu u prilog. Kao najčešći argument navode da su djeca izložena slušanju, da ih se potiče na razgovor i sudjelovanje u njemu, da su izložena novom vokabularu, te imaju priliku upijati kulturne obrasce svoje obitelji. Iako se obitelj i djetinjstvo mijenjaju s društvenim i gospodarskim prilikama kako se mijenja i svijet te danas govorimo o suvremenom djetinjstvu, novim izazovima roditeljstva, usklađivanju zahtjeva između posla i obitelji, većina ispitanika smatra da ima dovoljno vremena za zajedničke obroke (58,3%). Kao moguće prepreke za ostvarivanje zajedničkih obroka navode radno vrijeme (50,8%) i izvanškolske aktivnosti djece (7,9%), u manjoj mjeri korištenje suvremene tehnologije (1,6%), a nešto većoj mjeri ostale faktore (17,5%).

Ovim upitnikom uvidjelo se zanimanje roditelja za ovu tematiku jer se u kratkom periodu dogodio učinak snježne grude i upitnik je ispunio veći broj ispitanika od predviđenoga. Pokazale su se i mogućnosti nastavka te su se otvorila istraživanja. Zbog nedostatka podataka u dosadašnjoj literaturi o temama samih razgovora uz jelo to bi moglo biti zanimljivo za

daljnje istraživanje, kao i utjecaj ekonomskih prilika te njihova povezanost sa razgovorima uz jelo, promatrajući prvenstveno specifičnosti naše hrvatske kulture. Također bi zanimljivo bilo pratiti obitelji kroz duži vremenski period, prateći pritom i školski uspjeh djece. Naravno, na većem uzorku ispitanika, jer je broj sudionika ovog istraživanja skroman i ne obuhvaća sve tipove obitelji zastupljene u Republici Hrvatskoj.

6. ZAKLJUČAK

Obitelj je prva i najvažnija djetetova okolina. Kroz stoljeća prošla je kroz brojne promjene, te nuklearna obitelj nije više jedini model obitelji. Kako se mijenjaju gospodarske prilike, tako se mijenja i društvo, stavovi i pogledi na život, a samim time i pojam obitelji. Ona je slika društva koje se mijenja. Iako se u današnjoj obitelji događaju promjene, ona ipak postoji, što ukazuje na njezinu važnost i vrijednost. Maleš (2011) navodi kako je liberalizam koji je u posljednjim desetljećima jačao, donio je osnaživanje filozofije individualizma i veću mogućnost slobode izbora načina života. Tako danas govorimo o suvremenoj obitelji i suvremenom djetinjstvu, usklađivanju roditeljskih uloga, ali i većem angažmanu roditelja. Od roditelja se očekuje kompetentnost i educiranost, uključenost u sve faze odrastanja djece. Ističe se važnost okolinskih utjecaja na cjelokupan dječji razvoj, pa tako i na razvoj govora (Ljubetić, 2011).

Kako je obitelj univerzalna i prisutna u svim kulturama svijeta, tako je i zajedničko objedovanje sveprisutno i zajedničko svim kulturama. Dijeljenje hrane osnovno je obilježje ljudskih društava.

Zajednički obroci često su jedino vrijeme gdje se obitelj okuplja i ima priliku ne samo razmijeniti informacije, nego i raspraviti o obiteljskim temama. Uči se lijepo ponašanje te razvija bliskost i osjećaj pripadnosti. Stvara se prilika za učenje o ponašanju za stolom, prehrambenim navikama te komunikaciji. Često su oni jedino vrijeme koje obitelj provede zajedno i kao takvi pružaju mogućnost za poticanje razvoja govora, izloženost i sudjelovanje u razgovoru, bogaćenju rječnika i izloženost korištenju rjeđe korištenih riječi.

Današnja istraživanja ukazuju na pozitivnu povezanost između upotrebe rijetkih riječi, za vrijeme razgovora uz jelo, i kasnijih školskih uspjeha. Također argumentirane rasprave i razgovori uz jelo, pokazali su se kao uspješan način za pružanja prilike djeci da postavljaju pitanja, vježbaju svoje vještine argumentiranja i uče se dinamici kako odnosa tako i vještini razgovaranja.

Rezultati ankete provedene u svrhu ovoga diplomskog rada ukazuju na svjesnost roditelja o važnosti zajedničkih obroka. Učestalost zajedničkih obroka i sudjelovanje članova obitelji govore tomu u prilog. Zajedništvo, osjećaj pripadnosti i prilika za druženje i razgovor najčešće su isticali kao razlozi važnosti zajedničkih obroka. Oni pridonose razvoju svakog pojedinca unutar obitelji, posebice djeci, nudeći pregršt prilika za vježbanje govornih vještina, razvoju komunikacije i učenju o kulturnim obrascima i ponašanjima svojstvenim određenoj obitelji i podneblju u kojem ta obitelj živi.

LITERATURA

1. Apel, K., Masterson, J. (2004) Jezik i govor od rođenja do šeste godine. Od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti - potpuni vodič za roditelje i odgojitelje. Lekenik: Ostvarenje.
2. Aries, Ph. (1989) Vekovi detinjstva. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
3. Aronsson, K. (1998) Identity – in- interaction and social choreography. Research on Language and Social Interaction, 31(1), 75 – 90.
4. Aukrust, V.G, Snow, C. (1998) Narratives and explanations during mealtime conversations in Norway and U.S. Language in Society, 27(2), 221 – 246.
5. Bašić, S. (2011) Dijete i djetinjstvo. Nova slika djeteta upedagogiji djetinjstva. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zavod za pedagogiju.
6. Beals, D. (1993) Explanatory talk in low – income families mealtime conversations. Applied Psycholinguistics, 14, 489 – 513
7. Beals, D. (1991) I know who makes ice – cream. Explanations in mealtime conversations of low – income families of pre – schoolers. Unpublished doctoral dissertation. Harvard University.
8. Beals, D., Snow, C. (1994) Thunder is when the angels are upstairs bowling. Journal of Narrative and Live History, 4, 331 – 352.
9. Beavers, R., Hampson, R. (2000) The Beavers Systems Model of Family Functioning. Journal of Family Therapy, 22(2), 128 – 143.
10. Bernardes, J. (1997) Family Studies. An introduction. London: Routledge.
11. Blum – Kulka, S., Snow C. (2002) Talking to Adults. Mahwah, NJ: Erlbaum.
12. Bova, A., Arcidiacono, F. (2013) Invoking the authority of feelings as a strategic maneuver in family mealtime conversations. Journal of Community and Applied Social Psychology, 23(3), 206 – 224, 10. 1002/ casp. 2113.
13. Bratanić, M. (1993) Mikropedagogija. Interakcijsko komunikacijski aspekt odgoja. Priručnik za studente i nastavnike. Zagreb: Školska knjiga.

14. Burić – Moskaljov, M. (2014) Poruke bez riječi: umijeće neverbalnog komuniciranja. Zgreb: Tim press.
15. Burnett, J. (1997) Plenty and Want! A Social History of Diet in England from 1815 to Present Day. London: Routledge.
16. Chall, J. S., Dale, E. (1995) Readability revisited: The new Dale – Chall readability formula. Cambridge, MA: Brookline Books.
17. Dickinson, D., Tabors, P. (2001) Beginning literacy with language: young children learning at home and school. Baltimore, MD: Brookes Publishing.
18. Duran, M. (1995) Dijete i igra. Jastrebarsko: Naklada Slap.
19. Elias, N. (1939) The Civilising Process, Vol. 1, The History of Manners. Oxford: Basil Blackwell.
20. Goody, J. (1982) Cooking, Cuisine and Class: A Study in Comparative Sociology. Cambridge: Cambridge University Press.
21. Gottman, J. (2004) Research on Parenting. [www. Gottman.com/ parenting / research](http://www.Gottman.com/parenting/research) (preuzeto 29. lipnja 2021.).
22. Hieronymus, B. (2008) Igre čitanja i pisanja: aktivnosti za razvoj predčitalačkih vještina i početnog čitanja i pisanja u predškolskoj dobi i prvom razredu. Buševac: Ostvarenje d.o.o.
23. Ivanišević, J. (2017) Od kuharice do književnosti. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
24. Knapp, M., Hall, J. (2010) Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji. Jastrebarsko: Naklada Slap.
25. Lange, A. (1996) Kindsein heute. Theoretische Konzepte und Befunde der sozialwissenschaftlichen Kindheitsforschung sowie eine Explorativuntersuchung zum Kinderalltag in einer bodensehen gemeinde. Konstanz: Konstanz Verlag.
26. Likierman, H., Muter, V. (2007) Pripremite dijete za školu. Lekenik: Ostvarenje.
27. Maleš, D. (2011) Nova paradigma obiteljskog odgoja. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.

28. Maleš, D. (2012) Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. Časopis Dijete, vrtić, obitelj, 67, 13 – 15, vol. 18.
29. Mennel, S., Murcott, A., van Otterloo, A. (1998) Prehrana i kultura. Sociologija hrane. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
30. Miljak, A. (1984) Uloga komunikacije u razvoju govora djece predškolske dobi. Zagreb: Školske novine, 141(4), 133 – 139.
31. Muller Mirza, N., Perret – Clermont, A.- N. (2009) Argumentation and Education. NY: Springer.
32. Muraj, A. (2001) Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha. Prehrambene tradicije. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
33. Ochs, E., Schieffelin, B. (1984) Language acquisition and socialization: Three developmental stories. Culture Theory: Mind, Self and Emotion. Cambridge: Cambridge University Press, 276 – 320.
34. Papak, D. (2013) Aktivno slušanje. [http://www.dv.panda.hr/ za - roditelje/ aktivno-slušanje](http://www.dv.panda.hr/za-roditelje/aktivno-slušanje) (preuzeto 23. lipnja 2021).
35. Petrović – Sočo, B. (1997) Dijete, odgajatelj i slikovnica. Zagreb: Alinea.
36. Posokhova, I. (2008) Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje. Buševac: Ostvarenje.
37. Rittig – Beljak, N. (2006) Svijet hrane u Hrvatskoj. Zagreb: Etnografski muzej.
38. Šagud, M. (2015) Contemporary Childhood and the Institutional Context. Croatian Journal of Educations, 17 (1). Učiteljski fakultet.
39. Šego Katehetski, J. (2009) Utjecaj okoline na govorno – komunikacijsku kompetenciju djece. Jezične igre kao poticaj dječjem govornom razvoju. Govor, 26(2), 119 – 149.
40. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Profaca, B., letica, M., Pleša, A. (2004) Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi – priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

41. Stančić, V., Ljubešić, M. (1994) Jezik, govor, spoznaja. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
42. Velički, V., Katarinčić, I. (2011) Stihovi u pokretu. Zagreb: Alfa d.d.
43. Vitez, Z. (2001) Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha. Narodni običaji, 309 – 373. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
44. Vignjević, J, Strapajević, I. (2021) Mealtime Talk in Contemporary Childhood of Croatian Language Speakers. Rad u objavljivanju.
45. Wherry, J. H. (2003) Selected Parent Involment Research. [http://www. parent-institute.com/ educator/ resources/ research. phh](http://www.parent-institute.com/educator/resources/research.phh). (preuzeto 29. lipnja 2021).
46. Wiggins, S., Potter, J. (2008) Discursive psychology. Handbook of Qualitative Research in Psychology, 72 – 89. London: Sage

PRILOZI

Prilog 1.

UPITNIK: RAZGOVORI UZ JELO U SUVREMENOM DJETINJSTVU

1. Spol

-muški

-ženski

2. Dob

- od 20-30

- od 30-40

- iznad 40

3. Broj djece

-1

-2

- 3 i više

4. Razina obrazovanja

- nkV

-SSS

-VŠS

-VSS

- doktorat, ostalo

5. Županija u kojoj živite-

6. Obiteljski status

- u braku

- samohrani roditelj, udovac/ udovica

- izvanbračna zajednica

- ostalo

7. Ostali članovi kućanstva

8. Koliko puta mjesečno objeđujete zajedno sa svojim ukućanima

- 1x mjesečno

- nekoliko puta mjesečno

- 1x tjedno

- nekoliko puta tjedno

- svaki dan

9. Tko je najčešće prisutan tijekom zajedničkih obroka

-otac

- majka

-djeca

- bake, djedovi

- ostalo

10. Smatrate li zajedničko objeđovanje bitnim?

-da

- ne

11. Ako da, zašto? _____

12. Koje su najčešće teme o kojima razgovarate prilikom obroka- višestruki izbor

- razgovor o događajima u danu

- razgovor o raznim temama koje su trenutni predmet interesa

- razmjena važnih informacija

- planiranje budućih događaja

- sve navedeno

- poučavanje

- ostalo

13. Koji način razgovora najčešće prevladava tijekom obroka

- objasnidbeni govor (objašnjavanje)
- pripovjedni govor (pripovijedanje)
- pitanje i odgovaranje
- sve od navedenog

14. Tko je glavni „pokretač“ razgovora tijekom zajedničkih obroka

- otac
- majka
- djeca
- ostali članovi kućanstva
- sve od navedenog

15. Smatrate li da zajedničko objedovanje (između ostaloga) pridonosi razvoju govora vašeg djeteta/djece?

- da
- ne

16. Ukoliko da, možete li objasniti ili navesti neki primjer _____

17. Smatrate li da imate dovoljno vremena za zajedničke obroke i razgovor

- da
- ne

18. Ukoliko ne, što je po vašem mišljenju, tome razlog

- radno vrijeme
- razne izvanškolske aktivnosti djece
- gledanje televizije/interneta/tableta
- sve od navedenog
- ostalo_____

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)